Gereformeerd Theologisch Tijdschrift

REDACTIE

Dr G. Ch. AALDERS, Dr T. HOEKSTRA, Dr G. KEIZER,
Ds C. LINDEBOOM, Dr J. RIDDERBOS.

EEN-EN-DERTIGSTE JAARGANG
MEI 1930—APRIL ~~1931~~ 1932

UITGAVE: N.V. „DE GRAAFSCHAP", AALTEN

Gereformeerd Theologisch Tijdschrift.
Redactie-Adres: Prof. Dr T. HOEKSTRA te Kampen.
Aflevering 1. **Mei 1930.**

DE UNIO MYSTICA [1])

door

Ds J. S. POST te Axel.

Zooals velen onzer zich nog zullen herinneren, kwam dit aan mij opgedragen onderwerp aan de orde naar aanleiding van het referaat van Ds P. N. Kruijswijk over: „de onderscheiding tusschen zuivere en valsche mystiek" in 1927 hier gehouden.

Het onderwerp van Ds Kruijswijk vond op zijn beurt weer aansluiting aan een vorig referaat, nl. dat van Ds. R. Hamming in 1926 over: „Willem Teelinck".

Bij de discussie over hetgeen door ds Kruijswijk was ten beste gegeven, werd door mij de vraag gesteld: Het geeft den schijn alsof mystiek en mystieken hoofdzakelijk gevonden worden buiten Gereformeerden kring, terwijl toch de H. Schrift vol is van wat men gewoon is „ware mystiek" te noemen; wat is eigenlijk *deze* mystiek? Het antwoord op deze vraag bleek niet in enkele woorden gegeven te kunnen worden, waarom besloten werd over dit onderwerp een afzonderlijk referaat te doen houden, terwijl aan mij verzocht werd, dit te doen.

Nu ik gereed sta mij van deze taak te kwijten, zal het niemand verwonderen, dat ik vooraf kom met de verzekering,

---

[1]) Deze verhandeling is een referaat, dat gehouden werd op de Zeeuwsche predikantenconferentie Juni 1929 te Middelburg en wordt na herhaalden aandrang in druk gegeven.

dat deze opdracht ter volvoering mij een zeer moeilijke gebleken is.

Immers het is naar verhouding gemakkelijk, personen en verschijnselen te beschrijven, die men waarneemt, of elders beschreven vindt, maar ik bleek voor een taak te staan, die meebracht, dat ik tot het innerlijkste van den christelijken godsdienst moest pogen door te dringen, terwijl de zaak in kwestie in de systematische theologie wel korte aanduiding vindt, maar nergens een leerstellige uiteenzetting.

Zoo bleek ik mij dus goeddeels op onontgonnen terrein te bevinden.

Het was toch reeds bij 't begin duidelijk, dat het niet mocht gaan over de vraag, wat *wij* in 't algemeen onder mystiek verstaan, en dat het niet een verhandeling mocht worden over „de verborgen omgang met God", hetwelk zou moeten uitloopen op een practische, stichtelijke beschouwing van de godzaligheid.

Verder bleek het noodzakelijk nauwgezet te waken voor verwarring met leerstukken als van „het geloof," „de wedergeboorte" en wat dies meer zij, wat ook weer het groote gevaar zou meebrengen in algemeenheden te verloopen en onduidelijk te worden door onvoldoende onderscheiding.

Zou het onderzoek werkelijk eenige waarde hebben, dan was het noodig de zaak van de christelijke mystiek in het beginsel te onderzoeken, en zoo zag ik mij dus aangewezen op de mystieke eenheid van den verlosten mensch met God in Christus.

Daar de term „Unio mystica" onder ons burgerrecht verkregen heeft, wil ik mij hieraan houden.

Van mij wordt dus heden gevraagd, de heilige Unio, die met recht mystica heet en in wezen verborgen zal blijven, toch eenigszins meer dan tot dusver geschied is, uit de verborgenheid voor ons kennen tot openbaarheid te brengen.

Het is allereerst noodig nauwkeurig aan te geven, wat we onder de Unio mystica hebben te verstaan.

Prof. Bavinck (Geref. Dogm. IV 268) zegt: „Christus

vereenigt zichzelf met de zijnen op geestelijke, mystieke wijze."

Hij vervolgt dan : „Deze Unio mystica wordt door de Lutherschen steeds van anthropologische zijde beschouwd, en komt dan natuurlijk eerst na rechtvaardigmaking en wedergeboorte in het dadelijk geloof tot stand. Maar de theologische behandeling van de Gereformeerden leidde tot een andere opvatting. De Unio mystica heeft haar aanvang reeds in het pactum salutis ; vleeschwording en voldoening onderstellen, dat Christus Hoofd en Middelaar des Verbonds is.....

De toerekening en schenking van Christus aan de zijnen staat voorop, en onze inlijving in Christus gaat weer vóór de aanneming van Christus door het geloof. *Oprecht leedwezen over de zonde, hongeren en dorsten naar de gerechtigheid, toevlucht nemen tot Christus enz. zijn daden en werkzaamheden, welke het leven en dus de Unio mystica onderstellen en daaruit voortvloeien.*" Ik onderstreep deze laatste zin. Bavinck schijnt hier de Unio mystica te vereenzelvigen met *het leven.* Waar „eenheid en leven" evenwel ongelijksoortige begrippen zijn, bedoelt Bavinck dit ongetwijfeld in dezen zin, dat het *leven* de rechtstreeksche *openbaring* is van de *eenheid* met Christus. Het leven in ons dankt zijn aanzijn aan de Unio mystica. De Unio mystica ligt dus nog dieper dan het leven. Ons leven is gelegen in de eenheid met Christus, dat is dus door Christus de eenheid met *God.*

Ik leg nog eens den nadruk hierop, dat het thans niet gaat over banden en betrekkingen met God, die uitingen van het leven zijn, zooals het geloof en de liefde, zelfs niet over de levenwekkende werking des Geestes, de wedergeboorte, maar over *het leven zelf.* En dan nog dieper over de vraag, hoe ons leven in verband staat met de Bron van het Leven, God. Bij die vraag zijn we pas gekomen tot de Unio mystica. Met dezen term U. M. wordt dus uitgesproken, dat dat levensverband tusschen God en den mensch een Unio is.

We mogen God danken, dat onze Geref. theologen dit zoo zuiver hebben gevat. Dr Kuyper omschrijft de U. M. als „de gansch geheimzinnige, geheel ondoorgrondelijke gemeenschap

waarin een kind van God met zijn Imanuël bestaat" (W. v. d. H. G. III[48]). Of op een andere plaats (p. 49) : [1]) ,,'t Is dat eene, wondere, onbegrijpelijke mysterie, dat een kind van God één leven met zijn Middelaar heeft."

Comrie (in zijn verklaring van Zondag 7 v. d. Heidelb. catech.) spreekt er ook van en defineert de Unio mystica als volgt : De zeer nauwe, verborgene, allerwaarachtigste en onscheidbare betrekking tusschen Christus en den geloovige, waardoor de Persoon Christus door den H. Geest met de persoon des geloovigen, en de persoon des geloovigen met de Persoon Christus, door het geloof alzoo wederzijds met elkander vereenigd worden, dat zij een verborgen Lichaam met Christus, het Hoofd van hetzelve, uitmaken, en deel hebben aan de weldaden, die Hij verworven heeft."

Deze definitie werkt m.i. verwarrend, omdat zij den indruk vestigt, dat het bij de U. M. gaat over het geloof. Het gaat evenwel over het *leven*. Het woord Unio gaat veel verder en houdt veel meer in dan een uitdrukking als ,,band aan Christus" of ,,betrekking met Christus." Bij de laatste blijft men licht staan bij levens*uitingen*, maar het begrip Unio voert ons tot het wezen van de zaak, tot de vraag naar het leven zelf. Het leven is in de natuur reeds voor heel de wetenschap nog een ondoorgrondelijk mysterie. Hoe zou het dan hier niet een verborgenheid zijn ? We zouden dan ook niet gaarne den indruk geven, alsof het er ons hier om te doen was, dit leven te verklaren. Wat we ervan weten is alleen maar, dat het gelegen is in de eenheid met Christus en dat het leven ons door Hem toestroomt uit de Bron des Levens, den eeuwigen God. De beschouwing van dit stuk, door onze Geref. theologen bij het licht der H. Schrift zoo helder in 't oog gevat, (ook door Comrie overigens), bewaart ons voor valsche mystiek, en zal tengevolge hebben, dat juist op de Gereformeerde erve, waar vóór alles gevraagd wordt naar de *Waarheid*, de uitingen van dat met God in Christus in eenheid verbonden leven, zich zullen openbaren in een leven dat opkomt uit den

verborgen omgang, in een schoone praktijk der godzaligheid en in een wandel in het licht.

Daartoe moet de zaak zuiver gezien worden, en is het ook noodig, dat we van te voren wel verstaan, dat deze vereeniging der geloovigen met Christus eenerzijds niet is een pantheistische vermenging van beide, geen unio *substantialis,* gelijk zij door het mysticisme van vroeger en later tijd opgevat is ; maar zij is aan den anderen kant ook *niet* een loutere overeenstemming in gezindheid, wil en bedoeling, zooals het rationalisme ze voorstond en Ritschl ze weer verklaard heeft. (cf Bavinck a. w. IV 269) Er is dus te waken naar twee zijden, en wel voor pantheïsme en voor rationalisme, voor verdoezeling en voor vervlakking. We gaan veilig, wanneer we in 't oog houden, dat we in de eenheid met Christus te doen hebben met een vereeniging van *personen.*

De Heere Jezus spreekt in zijn onderwijs veel over deze mystieke eenheid tusschen Hem en de zijnen. Tusschen Hem en de zijnen persoonlijk, als ook tusschen Hem en zijn gemeente in haar geheel, in welke laatste eenheid de afzonderlijke leden der gemeente als leden des lichaams met Hem, het Hoofd, zijn vereenigd.

Het Evangelie van Johannes vooral spreekt hier veel van.

Een opsomming van texten is hier zeker niet noodig. Ik noem slechts als zeer kenmerkend het woord (Joh. 17 : 23) : „Ik in hen, en Gij in Mij, Vader, opdat zij volmaakt zijn in één, en opdat de wereld bekenne dat Gij Mij gezonden hebt en hen liefgehad hebt, gelijk Gij Mij liefgehad hebt."

Ook de brieven der apostelen zijn er vol van. De uitdrukking „in Christus zijn" wijst steeds op de Unio mystica. „Christus is in ulieden" zegt Paulus (Rom. 8 : 10). „Of kent gij uzelf niet dat J. C. in u is!" (2 Cor. 13 : 5). Woorden als „met Christus gekruist" zijn (Gal. 2 : 20) „met Hem begraven" zijn (Rom. 6), „met Hem leven" enz enz. geven alle uitdrukking aan hetgeen we verstaan onder de Unio mystica.

Om die eenheid duidelijk te maken dienen voorbeelden als

van : Wijnstok en ranken, Hoofd en lichaam en leden, hoeksteen en gebouw, man en vrouw enz.

In de Unio mystica spreken we dus over de levenseenheid tusschen Christus en de zijnen, die door Hem den mensch ook in vereeniging stelt met God, zooals Christus het uitdrukt : „Ik in hen en Gij in Mij, opdat zij volmaakt zijn in één". Joh. 17 : 23.

Deze Unio is voor ons feitelijk onwaarneembaar. Vandaar, dat we haar zoo gemakkelijk verwarren met de *uitingen,* die uit deze Unio voortvloeien als liefde en geloof, die er ten allernauwste mee in verband staan, maar toch de Unio zelf niet zijn.

Zullen we over de Unio mystica redeneeren, dan moeten we haar, in strijd met de algemeene gedachte, niet subjectief maar objectief beschouwen, d.w.z. we moeten niet vragen, wat onze ervaring als kinderen Gods ons hiervan leert, want dan komen we aan de zaak zelf niet eens toe, maar we moeten vragen, wat de Heere God er ons in Zijn Woord van zegt.

We moeten over de Unio mystica dus niet spreken anthropologisch maar theologisch, d.w.z. we moeten dat leven en die levensgemeenschap trachten te zien vanaf den anderen kant, d. i. vanuit het standpunt Gods. Dat is *hier* bijzonder eisch, omdat we in de Unio mystica te doen hebben met het leven en zijn oorsprong, een zaak, die wel in ons ligt, en waarvan we de uitingen in ons geloofsleven waarnemen, maar toch zoo mysterieus, dat we de zaak zelf niet kunnen zien.

Zoo wordt dus onze beschouwing over de Unio mystica, in stee van een onderwerpelijk getint getuigenis, zooals het onderwerp bij den eersten klank zou doen vermoeden, een zuiver objectief onderzoek. En dat niet maar om hier en daar een text te vinden, die op ons onderwerp betrekking heeft, maar wel bepaaldelijk om de openbaring Gods in Zijn Woord te ontdekken van de Unio mystica, van uit Zijn standpunt (sit venia verbo) dus vanuit de eeuwigheid. 't Is ook hierom van Zijne zijde alleen maar te zien, omdat het leven is uit Hem

en in 't geheel niet uit ons, en de wonderlijke levensunio tusschen Schepper en schepsel door Hem gelegd is en in 't minst niet door ons.

Maar wanneer we de Unio mystica bij 't licht van Gods Geest en Woord vanuit de eeuwigheid voor onze aandacht willen stellen, dan is het noodig, dat we heel de wereld, heel de schepping Gods als een eenheid ons trachten te stellen voor onzen geest, zooals de Schepper eenmaal dat geheel in conceptie voor zich stelde. *Wij* zien dan slechts een paar hoofdtrekken en doorschouwen niet als Hij, het geheel. Maar de wereld en haar geschiedenis, zondeval en verlossing ingesloten, is naar het plan Gods een eenheid, een Unio. Deze Unio van het geheel moet bepaald naar voren gebracht worden, zullen we de Unio mystica tusschen God en den mensch, die door Christus hersteld is, bij het begin ontdekken. Immers de Unio, de eenheid in Gods werk is zóó sterk, dat wij geen scheiding maken tusschen schepping en herschepping maar de laatste, het woord zegt het reeds, zien als vernieuwing als herstel van het oude, dat door de zonde verdorven is. Zoo is ook de Unio mystica, de levenseenheid van den mensch met God in Christus, die door Zijn verzoening mogelijk gemaakt en door den H. Geest gewrocht is, niet een volkomen nieuwe zaak, maar de hernieuwing van de unio van God met den mensch, die vroeger in anderen vorm krachtens schepping vóór den val, ook was. De unio mystica door Christus teweeggebracht voor Zijne verlosten is wel van veel hoogere orde, en verbindt ook veel nauwer met God dan de Unio mystica die Adam in den staat der rechtheid met God verbond. De herstelde Unio mystica houdt dus nauw verband met de schepping en dus met de eenheid, die oorspronkelijk in Adam alle menschen met den Schepper verbond.

* * *

Wanneer het ons nu duidelijk is, dat we om licht te verkrijgen over de Unio mystica naar den oorsprong van het menschelijk geslacht bij de Schepping terug moeten gaan, kunnen we thans verder gaan met onze beschouwing van de

eenheid der wereld vanuit de eeuwigheid als met het aspect Gods, voorzoover Hij ons dat openbaart.

Dan merken we meer dan éëne Unio op, die voor ons een geheimenis inhoudt, dus Unio *mystica* is.

Het groote Mysterie is wel de Unio in het Eeuwige Wezen Zelf, van Vader, Zoon en H. Geest, hetwelk Hij ons in Zijn openbaring doet kennen.

Die Unio in het Drievoudig Wezen komt uit in het eeuwig Raadsplan volgens Zijn Welbehagen tot schepping, tot onderhouding en tot bewaring van deze wereld, trots de zonde.

De zonde en de val van engel en mensch ligt niet buiten het plan Gods maar is er in opgenomen. Want in het voornemen Gods lag dit : zelfbewuste wezens te scheppen, geesten en menschen ; en zulke wezens konden niet anders geschapen worden dan in de mogelijkheid van te zondigen. Bepalen we ons maar tot den mensch.

Adam en Eva zouden geen *mensch* geweest zijn als ze niet hadden kunnen vallen in de proef. Immers de mensch was geschapen naar het Beeld Gods, d. i. naar het Beeld van den *vrijmachtigen* God, en de vrijmacht Gods reflecteert zich in den mensch in vrije wilskeuze ten goede of ten kwade, en eigen verantwoordelijkheid.

Hiermee had de Almachtige en Alwijze God, menschelijk gesproken, het inkomen van de zonde, die Hij ook wist dat komen zou in Zijn wereld, gerisqueerd. Want in zulke wezens in zelfbewustzijn en vrije wilskeuze geschapen, is het mogelijk, dat de zonde ingang vindt, dat is de leugen. *Deze* leugen : Er is geen God, ik erken geen God, of : God is niet goed. De zonde is dus niet uit God, maar is de ontkenning van God. En de Aanbiddelijke is het met Zijn Woord eens geworden, d. i. Hij heeft *besloten,* om zich te handhanven door de leugen, door de zonde van satan en mensch, door de negatie, die de zonde Hem aandeed, heen, zulk een wereld in 't aanzijn te roepen. Ik herhaal, God is het met Zijn Woord eens geworden, en de Handhaver Gods in deze wereld zal zijn het Woord, de Christus. Hetzelfde Machtwoord,

waardoor Hij de dingen, die niet zijn, tot aanzijn roept, stelt zich in onuitsprekelijke liefde tot het werk des Vaders, Borg voor den mensch in den eeuwigen Vrederaad. Dit is een tweede unio mystica in de eeuwigheid : Het Woord als Borg voor den mensch tusschen den Schepper en Zijn schepsel in. Dit kon geen schepsel weten. Ook satan straks niet. Maar met het oog op deze Borgstelling van den Zoon alleen, kon God zulk een schepping in 't aanzijn roepen, en die groote wereld hangen aan één schakel : Adam, de mensch.

De mensch geschapen naar Gods Beeld staat ter eener zijde in Unio met de stoffelijke wereld, aan den anderen kant in Unio met zijn Schepper den Eeuwigen Geest. Maar wanneer achter Adam nu niet gestaan had de Borg, dan zou de wijsheid Gods niet in overeenstemming zijn geweest met Zijn Almacht. Want de schakel Adam bleek te broos, en hij viel van God af, en met hem viel de schepping van God af. Maar de Wijsheid Gods was wel in harmonie met Zijn Almacht, want toen de mensch viel, kwam hij nochtans terecht in de geopende armen der eeuwige ontferming Gods, en het genadeverbond treedt voor het verbond der werken in de plaats met het oog op Hem, die gereedstaat in de volheid des tijds alles te volbrengen, en die gezegd heeft : Zie, Ik kom, o mijn God, om Uw Welbehagen te doen, en Uwe Wet in het midden mijns ingewands.

Hiermee meen ik de Unio tusschen God en den mensch krachtens *Schepping* te hebben verklaard. Dit is ook een wonderlijke, mysterieuze Unio, die mensch nog engel doorgronden kon, maar die wij nu bij 't licht van Gods openbaring in Christus wel kunnen zien. Het is de U. M. der *Schepping.*

Let dus wel, wat deze eenheid maakt tot een Unio *mystica,* het ligt niet in den mensch, maar in het ondoorgrondelijk raadsplan Gods, waardoor daar een onbegrijpelijke band van Liefde Gods aan den zondaar vastgelegd is. Die band was daar door den Borg, door den Christus Gods, die gereed stond om in *'s menschen* plaats *God* te handhaven in Zijn

Schepping. Hierin lag het reeds vast, dat Hij zijn volk zou behouden in den weg van het volmaakte Recht. De eeuwige Liefde Gods tot den mensch is het mystieke element van deze Unio. ,,Die ook Zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven". Hij spaart niets, houdt niets terug, maar geeft alles over ten offer. Rom. 8 : 32.

Nu moet het onze aandacht trekken, dat God in dezen weg, dien de Borg voor zondaren moet betreden een nauwere Unio legt tusschen den mensch en Zichzelf, dan die door schepping alleen mogelijk was.

De liefde Gods is overweldigend, en brengt in dezen weg de liefde óók naar de andere zijde over, zoodat de verloste mensch Hem aanhangt, zooals Adam als bloot schepsel dat niet zou hebben gekund. De U. M. door Christus in den weg des kruises tot stand gebracht zal er een zijn van veel verhevener aard dan die Unio krachtens schepping ooit had kunnen worden. Immers het schepsel is voortgebracht door Gods Wil, en is niet uit het Wezen Gods. ,,Door uwen *wil* zijn ze, en *werden* ze geschapen". Op. 4 : 11. Maar het lag in Gods aanbiddelijk plan in den weg der Verlossing den menschen in nauwere Unio met Zijn H. Wezen te brengen. Niet maar door gehoorzaamheid aan Zijn *Wil*, wat ook een heilige Unio geeft, maar veel nauwer, nl. door een wonderlijk contact met Zijn goddelijke *Natuur* door Christus. Wij zullen dit straks nader zien.

Het is ons nu duidelijk, dat *Christus*, en niet Adam, de diepste wortel van het menschelijk geslacht is. In Hem en niet in Adam is het behoud van den mensch en van heel Gods schepping gewaarborgd. Adam is wel de stamvader en het verantwoordelijk hoofd, in hem is heel het menschdom een éénheid nl. uit eenen bloede", en het valt onherroepelijk in den dood. maar Christus de tweede Adam springt in als de Borg bij den Vader, waar aan de gerechtigheid en de waar-

---

[1]) Het woordt „natuur" wordt hier gebruikt, om een woord te hebben, dat onderscheiden is van „Wil" en „Wezen" in God.

heid Gods niet anders voldaan kan worden dan door den dood des Zoons Gods. Hij wordt van eenen bloede met dat *doode* menschengeslacht, en verheft het tot een geestelijke eenheid.

Wanneer ge 't nu nagaat, dan hebben we tot nu toe viermaal een Unio opgemerkt, behalve de Heilige Unio van het Drieëenig goddelijk Wezen. Viermaal een door God gelegde Eenheid: 1o. de Unio met den Borg in den Vrederaad bij het Besluit tot schepping van den mensch. 2o. de Unio na de schepping tusschen God en den mensch. 3o. de Unio tusschen God en de wereld door middel v. d. mensch als schakel, en 4o. de Unio tusschen de mensch en de wereld.

Wat heeft de zonde nu uitgewerkt? Dit, dat, behoudens de gemeene gratie die tusschengetreden is, verbroken is 1o. de unio tusschen de mensch en de wereld, 2o. de unio tusschen God en de wereld waar de mensch, de schakel, brak, en 3o. de unio tusschen den mensch en zijn God. Maar de eerste Unio, nl. die tusschen den Borg en den Schepper des m. geslachts is opgerept gebleven, en alles wat nu volgt, vloeit voort uit *die* Eenheid, d. i. *de trouw van Gods Zoon aan de gegeven Borgstelling.*

Dit is alles volkomen Schriftuurlijk en wordt door ons beleden.

Nu moeten we óók verder de eenheid van het menschelijk geslacht vasthouden, wanneer we de Unio mystica willen leeren verstaan. Christus is dus reeds vóór de schepping het hoofd van het menschelijk geslacht, daar Adam slechts geschapen kon worden, en aan hem de wereld gehangen, met het oog op den Borg.

Deze eenheid der menschheid in Hem bedoelt de Heere Jezus zelf uit te drukken in de gelijkenis van den waren Wijnstok. Joh. 15. Ik ben de ware Wijnstok en Mijn Vader is de Landman (niet „de wijngaardenier" zooals Luther en op zijn voorbeeld, anderen abusievelijk vertalen, want er is hier geen sprake van een wijngaard maar van een wijnstok). „Alle rank, die in Mij geen vrucht draagt, die neemt Hij weg, en die

vrucht draagt, reinigt Hij (snoeit Hij) opdat zij meer vrucht drage." De Heere leert ons in dit beeld, dat heel het menschelijk geslacht één boom is, een wijnstok, waarvan Hij èn het zaad en de wortel en de stam is. Hij is de wijnstok, maar Hij is de *ware* wijnstok. De ranken zijn de menschen. *Alle menschen.* Maar nu is er in die ranken groot verschil. Er zijn onvruchtbare ranken, die dood gaan of reeds dood zijn, en er zijn ranken, die leven en vrucht dragen. Het menschdom in zijn geheel bestaat in en door Christus, ook na de zonde, omdat zijn borgstelling doorgaat. Dit komt uit in het feit, dat het genadeverbond opgericht is met het geheele menschelijke geslacht in Adam. Ook met Kaïn, en later met Cham, en nog later met Ismael en met Ezau, al halen deze evenals later het volk Israel, door hun verwerping van de genade ook den vloek over zich en over hunne kinderen. Zij zijn uit den vader den duivel, die de belichaming is van de zonde, waarvan de leugen de wortel is, waarvan zoo even gezegd is, dat God dien a. h. w. risqueert bij het scheppen van zelfbewuste geesten door in Zijn eeuwigen Vrederaad den Koning der Waarheid daartegenover te stellen. Zij, die de genade verwerpen en het verbond breken zijn dus uit den vader den duivel, en willen de begeerten des duivels doen. Die was een menschenmoordenaar van den beginne en is in de Waarheid niet staande gebleven, want geen waarheid is in hem. De begeerten des duivels zijn de begeerten des vleesches, zooals dat bij alle verwerpers der genade en verbrekers des Verbonds uitkomt, en de begeerte des vleesches is vijandschap tegen God. Hier komt uit de ontzettende verantwoordelijkheid van de ouders voor de kinderen. Adam heeft het verbond verbroken, maar Kaïn heeft na de toegezegde genade in het vrouwenzaad in die breuk met God *volhard* en bovendien het met Adam en zijn geslacht vernieuwde verbond versmaad, de genade afgewezen en Christus, den Behouder, verworpen. De brekers van het genadeverbond vallen als regel *met hun geslacht* van God af, en zoo kunnen zelfs de diepstgezonken heidenen beschouwd worden als de

doode ranken van den levenden wijnstok Christus, die, als het slechte hout van den wijnstok, tot niets anders goed zijn dan tot het vuur. Zij hebben als Ezau den vloek verkozen boven den zegen, zij hebben gezegd: „Wij willen niet dat deze Koning over ons zij", „in de kennis uwer wegen hebben wij geen lust" en zij dragen dus de schuld van hun verwerping. De verzoening door Christus aangebracht is *van kracht* voor de zonde *der geheele wereld*, (1 Joh. 2 : 2, Rom. 8 : 32, Joh. 3 : 16) maar tot degenen, die de genade verwerpen en de duisternis liever hebben dan het licht, zegt Jezus: „Zoo blijft dan in uwe zonde". De doode ranken van het Joodsche volk staan wèl veel verantwoordelijker dan de heidenen, daarom zegt de Heere: „Het zal Sodom en Gomorrha, Tyrus en Sidon verdragelijker zijn in den dag des oordeels dan ulieden". De doode ranken gaan dus alle verloren, omdat ze in *Christus* dood zijn, omdat ze Christus versmaden, omdat ze zijn bloed minachten, en dus met Hem ook Zijn verzoening afwijzen en blijven in hunne zonde.

De schrikkelijke verantwoordelijkheid van de ouders voor de kinderen springt hier wel sterk in 't oog, maar 't is niet onschuldig doch in beginsel satanisch. De Joden hebben het niet doorgrond toen zij riepen: „Zijn bloed kome over ons en over onze kinderen."

Christus is dus de ware Wijnstok des menschelijken geslachts en alle menschen zijn de ranken. Het is de Vader, de Landman, die die ranken beoordeelt. „Alle rank, die in Mij geen vrucht draagt (beter en duidelijker is het oorspronkelijke: „alle rank in Mij die geen vrucht draagt") die neemt Hij weg, maar die vrucht draagt reinigt Hij, opdat zij meer vrucht drage".

Hier vinden we dus de Unio mystica weer terug, maar nu nâ dat het Woord vleesch geworden is. Hij spreekt in Joh. 15 met het oog op Zijn lijden en sterven. En nu gaat het over zijn *gemeente*, waartoe alle *levende* ranken behooren, ook degenen, die vóór zijn komst in het vleesch uit de *beloften* geleefd hebben, van Adam afaan. Dit is het menschelijk ge-

slacht dat behouden blijft, al gaan er zeer velen als doode ranken van den wijnstok verloren. De Wijnstok met alle vruchtdragende levende ranken blijft behouden, en in dat menschelijk geslacht handhaaft God de wereld, Zijn schepping.

De unio mystica treedt hier zoo heerlijk aan den dag als één leven met Christus. Het leven van Christus en het leven van de Zijnen is niet te scheiden, evenmin als het leven van de ranken te scheiden is van dat van den wijnstok. We trekken onze levenssappen uit Hem en in die verborgen werking in die omgang met God, rijpen aan de ranken de heerlijkste vruchten in de goede werken, waarin Christus in de Zijnen den Vader verheerlijkt. Want ons leven vloeit uit Hem.

Deze Unio mystica van het menschelijk geslacht in *Christus* is een geestelijke eenheid, anders dan de Unio in Adam, die een eenheid in den bloede is. Adam stond ook wel in een geestelijke betrekking tot God als zelfbewust willend wezen, geschapen naar Gods Wil en onderworpen aan Gods Wil, om nu Hem te dienen in afhankelijkheid en in aanhankelijkheid.

Adam stond ook in een geestelijke betrekking tot zijn nageslacht en tot de wereld welke uitkomt in zijn groote *verantwoordelijkheid*. Hij heeft in moedwil met God gebroken en alles in 't ongeluk doen storten. Maar Christus, de tweede Adam, heeft de verantwoordelijkheid voor dat zondige geslacht aanvaard, en is tot het einde getrouw geweest. En door Hem wordt nu een meer verheven en hechtere, ja, onverbrekelijke eenheid gelegd. Wat wij hier goed moeten verstaan is dit, dat de Unio mystica die bestaat tusschen Christus en de levende ranken in Hem een hoogere eenheid is, dan de Unio mystica die we zooeven alreeds gezien hebben bij de Schepping, en die reeds verondersteld was bij de schepping van den mensch, waardoor de Wijsheid Gods beantwoordde aan Zijn Almacht. Dat was de Unio mystica die er lag in de borgstelling van Christus voor den mensch in den Raad des Vredes. De Unio mystica tusschen Hem, de Wijn-

stok en de levende ranken beantwoordt hieraan volkomen en is dus in wezen hetzelfde, alleen bij de Schepping lag het nog in 't Besluit Gods, terwijl de Borg *nu* zijn voldoenend werk heeft *volbracht*. Zoo is er dus nu, de zonde ten spijt en trots het breken van Gods Wet, een eenheid van hooger orde gelegd door Christus, dan die er bestaan kan tusschen den mensch in den staat der rechtheid als schepsel met zijn Schepper. Vele banden worden gebroken door de zonde, die dus geen wezenlijke Unio kunnen heeten, zooals de band tusschen God en mensch, de band tusschen God en wereld, de band tusschen mensch en wereld, en ook de ware band tusschen man en vrouw en tusschen ouders en kind. Deze laatste omdat de man geen verantwoordelijkheid voor de vrouw, en de ouders geen verantwoordelijkheid voor het kind blijken te kennen.

Verantwoordelijkheid = borgtochtelijkheid.

Gode zij dank heeft in de oneindige liefde Gods tot Zijn schepsel de Zoon als de Borg de verantwoordelijkheid aanvaard, en Hij herstelt nu door de volbrenging van Zijn borgtochtelijk werk die verbroken Unio. 1o. Hij geeft aan de kinderen der menschen in God den waren Vader terug, herstelt dus het vaderschap en het kindschap in een veel hoogere en onverbrekelijke orde in éénheid, van welke het vaderschap (moederschap ingesloten) en kindschap hier slechts beeld blijkt. 2o. Hij brengt door Zijn werk een Unio tusschen man en vrouw aan den dag, die de innigste liefdeverbintenis hier op aarde ver in de schaduw stelt en als een schaduw doet uitkomen van de Unio van Christus den waren trouwen Man, die Zichzelf voor haar heeft overgegeven, en Zijn Kerk, de Vrouw, die Hem in alles onderdanig zal zijn, en Hem in overgegevene liefde zal dienen. Ef. 5. 3o. de band tusschen mensch en wereld wordt door Hem in onverbrekelijk Unio hersteld, 4o. de Unio tusschen God en Zijn wereld wordt nu door Christus onverbrekelijk, daar de zonde wordt uitgebannen. En 5o. de Unio tusschen den mensch en God ligt nu in Christus vast en kan niet meer verbroken worden. In deze

Unio ligt nu ook heel het scheppingswerk, dat met den mensch verheerlijkt wordt tot een nieuwen hemel en een nieuwe aarde onverbrekelijk aan God verbonden. De leugen die scheiding bracht en de Unio trachtte op te lossen kan niet meer indringen maar is in den satan door den Koning der Waarheid ten onder gebracht.

Door Christus is het Al, God en schepping in de rechte verhouding tot één groote, heerlijke Eenheid gebracht, straks, wanneer Hij ook Zelf zal onderworpen zijn Dien, Die Hem alle dingen onderworpen heeft, wanneer God zal zijn alles in allen". (1 Cor. 15).

Zoo handhaaft Hij Zichzelf.

Zoo triumfeert de Waarheid.

Zoo bewijst Hij, dat Hij niet laat varen de werken Zijner handen.

* * *

Nu kunnen we ons in onze slotbeschouwing verder bepalen tot de laatstgenoemde Unio, n.l. die tusschen God en den mensch, hetzij we onder den mensch verstaan de door Christus verloste menschheid of wel den mensch, die een rank in Christus is, afzonderlijk.

Deze eenheid toch verstaan we in eigenlijken zin onder de Unio mystica.

Wij hebben gezien dat deze hoogere eenheid in beginsel alreeds lag achter de schepping van den mensch naar Gods beeld. In beginsel lag deze Unio mystica in den Borg in den Vrederaad, in den Borg die zich aan den mensch verbond en voor den mensch instond en zóó aan God verbonden was. Dat is dus de Unio mystica, waarover wij thans spreken, in *beginsel*. Maar in dit beginsel ligt uitgesproken, dat het in het beginsel Gods lag, om den mensch, zijn schepsel, in dezen weg nauwer met Zich zelf te verbinden. Als bloot schepsel was de mensch door Gods Wil tot aanzijn geroepen en hij staat zuiver buiten het H. *Wezen* Gods. Daar zal hij ook eeuwig buiten blijven, want de klove tusschen Schepper en schepsel is absoluut. Alles wat naar Pantheïsme zweemt is uit

den Booze. Maar dit neemt niet weg, *dat de mensch in de mystieke Unio, die Christus tot stand brengt, op zekere wijze met de goddelijke Natuur in verband gesteld wordt.*

Als schepsel, door Gods Machtwoord uit Zijn Wil tot aanzijn geroepen, was de mensch onderworpen aan dien Wil Gods, dien hij kende uit de hem ingeschapen wet. Maar de mensch valt, en de Wijsheid en de Liefde Gods gaan gepaard in de uitvoering van het Plan der Verlossing, en in dezen wonderen weg komt de hoogere Unio, de Unio mystica tot stand.

En zie nu eens, hoe dit geschiedt. Het Woord wordt daartoe vleesch, d. w. z. om de door de zonde verbroken eenheid te herstellen en ons in de Unio met God te herstellen, maakt Christus Zich eerst geheel één met ons in onzen doodsstaat. Hij wordt den broederen in alles gelijk uitgenomen de zonde (Heb. 2). Hij wordt waarachtig mensch. Hij wordt waarachtiger mensch dan wij, in dezen zin, dat Hij geen zonde heeft. De zonde toch hoort niet bij de menschelijke natuur, maar is van buiten af ingekomen, zij is negatie. Maar Christus is bovendien ingekomen, ook van buiten, maar van Boven, om zich als de Waarheid te stellen tegenover de leugen. Hij is niet uit de aarde maar van Boven. (Joh. 3) Hij is geworden uit een vrouw (Gal. 4) maar niet uit een man, doch uit den H. Geest. God is zijn Vader, ook als mensch. Dit maakt, dat hij geen deel heeft aan de zonde, ook niet aan de erfzonde. De geboorte uit de maagd maakt Hem dus wel tot waarachtig mensch, zoodat er niets aan ontbreekt, maar het feit, dat Hij niet ontvangen is uit een menschelijken *vader* maakt dat de erfzonde van Hem verre weggehouden wordt, want de overerving der zonde heeft plaats niet in de lijn van de moeder, maar in de lijn van den vader. Het is dus niet noodig, zooals Rome doet, ook *Maria* ons als onbevlekt voor te stellen. Dat de overerving der zondeschuld, naar de toerekening Gods, doorgaat in de lijn van den man, houdt ook verband met het feit, dat de man als hoofd der vrouw, geacht wordt een zwaardere verantwoordelijkheid te hebben, dan

de vrouw. Overigens zal ook deze vereeniging in de ontvangenis uit den H. Geest wel altijd een diep en heilig Mysterie blijven. Tot verklaring van het onderwerp dat ons bezig houdt, moest er evenwel op gewezen worden. Zijn Unio met ons was de eerste voorwaarde om de Unio mystica van ons met God in Hem tot stand te brengen. Zijn één-worden met ons is dus het eerste stadium. Daardoor hebben wij, menschen, gemeenschap met Christus gekregen. En waarin bestaat die gemeenschap? In het zijn „van éénen bloede". *Nu* met *Hem,* evenals met Adam. Zijn menschwording is de menschwording Gods, zoodat er een Unio ontstaan is tusschen Hem en alle menschen in het mensch-zijn. Dit van éénen bloede worden met ons beteekent dus een eenheid van alle menschen met Hem, zooals we met elkander als menschen één zijn.

Deze eenheid met ons moet nu ook gezien worden van den *geestelijken* kant. Christus is een Adamskind geworden, maar op zulk een wonderlijke wijze, zooals we zagen, dat Hij wel één in bloed is, maar toch de schuld van Adam niet erft, terwijl Hij zelf persoonlijk door Zijn ontvangenis uit den H. Geest heilig en onnoozel is, d. i. zonder smet en zonder schuld. Maar, hoewel Hij zelf zonder zonde is, plaatst Hij zich door zijn menschwording *wèl* onder onze zonde. Het van éénenbloede-worden houdt dit onherroepelijk in. God is de groote schuldeischer tegenover het menschelijk geslacht, en nu kan het niet anders, of de betaling wordt van Hem geëischt.

Ik wil dit met een voorbeeld duidelijk maken.

We weten allen dat Duitschland na den grooten oorlog een enorme schuld heeft bij de geallieerde landen.

Die schuld drukt op heel het Duitsche volk, op elk naar verhouding gelijk. Stel nu het op zich zelf niet mogelijke maar wel denkbare geval, dat er buiten dat Duitsche volk één man op den aardbodem is, die zoo schatrijk is, dat hij 100000 maal bij machte is, de schuld van Duitschland te betalen, en deze man heeft met dat arme volk zooveel op, dat hij zich alleen om één met hen te zijn laat naturaliseeren tot Duitscher. Dan

verstaan we, dat de betaalkracht van Duitschland door dien eenen man terstond zooveel gestegen is, dat alle schuld ineens kan worden afgedaan. Dan hebt ge dus het geval dat de schuld van heel dat volk op dien ééne aanloopt, zooals de profeet van Christus het zegt : „De Heere heeft onzer aller ongerechtigheid op Hem doen aanloopen", Jes. 53. De eenheid in den bloede brengt mee een eenheid in zedelijke verantwoordelijkheid.

De Unio moet tot stand gebracht worden door het conflict heen. Het leven moet uit den dood opgebracht. Op Golgotha en tevoren in het rechthuis hebben we het geestelijk conflict waar Jezus tot den dood verwezen wordt. Hij wordt door Kajafas ter dood veroordeeld en het vonnis wordt gehandhaafd door Pilatus. Zoo wordt Hij door de menschen ter dood veroordeeld, maar Hij wordt ook door God ter dood veroordeeld. Hij wordt door de menschen gevonnist omdat Hij God is. Daarom moest de grond zijn : Hij heeft Zichzelf Gods Zoon gemaakt. Maar Hij is ook door God ter dood verordeeld. En wel, omdat Hij *mensch* was. Hij had zich in de plaats van den mensch gesteld en moest dus de schuld betalen. Gevonnist dus door God omdat Hij mensch was, en dit vonnis was strikt rechtvaardig. Gevonnist door de menschen, omdat Hij God was. En dit vonnis is de grootste gruwel geweest. Maar de uitkomst is : de zonde der wereld is verzoend. De Unio tusschen den mensch en God is mogelijk.

Het doel van Christus werk voor ons is : de wil der liefde Gods tot *daad* te maken en de verbroken Unio tusschen den mensch en God te herstellen, de doode mensch weer één te maken met den levenden God, dus van dood levend te maken.

Daarvoor was noodig niet alleen Rechtvaardigmaking maar ook *Heiligmaking*.

De Rechtvaardige, die in den dood gegaan was, kon niet in het graf blijven. De Geest maakt Hem levend en maakt ook al de Zijnen levend, die Hem door den Vader gegeven zijn. Dat zijn de levende ranken in den Wijnstok, die naar het

Eeuwig Welbehagen Gods zijn verkoren om Hem toe te behooren.

De wetenschap dat het alles is „naar den bepaalden Raad en voorkennis Gods" mag de waardeering van het werk van Christus niet verkleinen. Immers wij danken alles *aan de getrouwheid van den Borg*. Wanneer een onzer medemenschen een edele daad aan ons verricht, dan redeneeren we toch ook niet : „Die man of vrouw moest dat doen, want het was door God bepaald". Zoo hebben we ook ten opzichte van Christus te rekenen met de geopenbaarde dingen, en de hoogste liefde moet ons met Hem saambinden.

Nu Christus dit voor ons volbracht heeft, en Hij door den levenden Geest uit de dooden is opgewekt, nu werkt die Geest door, van de wijnstok in al de ranken ; of laat ik nu het voor 't vervolg nog duidelijker beeld nemen : van het Hoofd in het lichaam, en in de leden des lichaams ; en die Geest zal ook onze sterfelijke lichamen levend maken.

Het Hoofd des lichaams, Christus, moet echter eerst naar den hemel varen. Dan komt dus de *mensch* Jezus Christus tot God in Majesteit. Het werk is nu compleet. Nu is Hij verheerlijkt „met de heerlijkheid die Hij had bij den Vader eer de wereld was". Maar met dit groote onderscheid, dat Hij nu komt als *mensch*, en dat Zijn menschheid in die heerlijkheid deelt. Die menschheid van Christus is al den tijd Zijns levens op aarde met zijn godheid op zeer mystieke wijze verbonden geweest ,zooals het door de Chr. kerk onder de leiding des H. Geestes is uitgedrukt : *onvermengd* en *ongescheiden, ongedeeld* en *onveranderd*. Maar in Unio personalis. God is één met ons geworden, en daardoor zijn wij één met God. Die eenheid van de menschheid met God manifesteert Christus nu in den hemel. Het Hoofd des menschelijken geslachts is op gansch mysterieuse wijze, maar in onverbrekelijke eenheid met God in den hemel verbonden. Wat kan hier anders uit voortvloeien dan dat de H. Geest, die één in Wezen is met Vader en Zoon, die dus in het hoofd des lichaams woont, ook in het lichaam uitgestort wordt.

Dit brengt in Zijn gemeente als Zijn lichaam d. i. de Eéne, heilige, Katholieke, Christelijke Kerk, waarvan het strijdende deel hier op aarde is óók een heilige Unio te weeg, de gemeenschap der heiligen.

Hij, die zóó terugkwam in den hemel van zijn groote zending in den Naam des Vaders om de eenheid te leggen tusschen den Schepper en zijn gevallen schepsel, die zich zóó in alles de Getrouwe had bewezen, kon als loon niets anders ontvangen dan dit, dat Hem gegeven werd alle macht in Hemel en op aarde. En nu is Hij, het Hoofd in den hemel, één in den Geest met heel zijn gemeente. En Hij heeft in zijn kerk gegeven sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten en sommigen tot herders en leeraars tot de volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing des lichaams van Christus, totdat wij alleen zullen komen tot de eenigheid des geloofs en der kennis van den Zoon Gods, tot een volkomenen man, tot de mate van de groote der volheid van Christus. (Ef. 4 : 11—13) „Tot een volkomenen man" een beeldspraak, volgens v. Leeuwen op Efeze, „nauw verwant aan de andere, waarin de ἐκκλησία het lichaam van Christus en Hij het Hoofd wordt genoemd". Waarom zou het niet *hetzelfde* beeld zijn, dat hier gebruikt wordt? Het Hoofd en het Lichaam in geestelijken zin één volwassen Man straks? En nu dat Lichaam nog niet compleet is en het Hoofd in den hemel, nu komen alle waarachtige levenswerkingen in de leden, in geloof, bekeering en heiligmaking uit de werking van dat mystieke lichaam voort, door den H. Geest die van het Hoofd uitgaat, zooals ook ons menschelijk lichaam geregeerd wordt vanuit ons hoofd door onzen geest. Dit leven is in alle leden des lichaams. Waar het niet uitkomt, doordat er geen vrucht gedragen wordt, daar is het zeer de vraag, of men wel te doen heeft met een levende rank in den wijnstok. Wanneer Comrie, (m. i. verwarrend), spreekt over den habitus of de hebbelijkheid v. h. geloof, dan kan hij niet anders bedoelen dan dit leven, hetwelk direct voortvloeit uit de Unio mystica

met God in Christus. Over de werking hiervan door den dienst des Woords en der sacramenten, evenals over de verborgen omgang met God op dezen grondslag, zouden weer twee afzonderlijke referaten kunnen gehouden worden.

Hier openen zich wijde perspectieven.

Slechts dit ervan. Hier is dus werkelijk voor ons die in Jezus Christus zijn een nauwe eenheid met God gelegd. Aansluiting aan de goddelijke natuur.[1]) Wie uit deze schriftuurlijke beschouwing leeft zal bewaard blijven voor ongezonde ontwikkeling van zijn geestelijk leven, voor valsche mystiek. Want de grenzen tusschen den mensch en God blijven zuiver bewaard. Hij zal bij 't licht des Woords ook in het leven de grenzen helder blijven onderscheiden. Hij zal de kennis niet overbodig achten, maar juist heldere prediking der Waarheid en scherp onderscheidend onderwijs op prijs stellen, niet om in het verstandelijke op te gaan maar omdat de opening van de woorden Gods licht geeft. Ieder zal zich zoo ontwikkelen naar zijn eigen aard, niet in navolging van mystieken, zonderlinge en excentrieke geesten, maar in navolging van Christus. Met God Zelf in ware eenheid verbonden vloeit het leven hoe langer hoe meer in ons uit, niet in dwepend gemijmer, maar in bestrijding van de zonde, waardoor wij Christus met Zijn Geest in ons werken laten. Niet in geestelijken hoogmoed maar juist in oneindige kleinheid naar de zijde van God, met Wien we nochtans, ja juist dan, contact hebben voor kracht en licht. Dat zal ons ondanks ons zelf een groote kracht en invloed geven naar de zijde van de menschen. Niet door te zwijgen in eenzaamheid, niet door afzondering uit de wereld, wel door voorbereiding, en worsteling met God in de eenzaamheid, maar om voor het leven bekwaam te zijn, om midden in de wereld te staan, om hard te werken zoolang het dag is, en te spreken waar het pas geeft. Nuchter en helder.

Dat zou ik de ware vroomheid willen noemen, het leven met God, of, zoo ge wilt de Gereformeerde mystiek.

---

[1]) Omdat het al te gemakkelijk zou schijnen, heb ik me niet beroepen op 2 Petr. 1[4]

Groot is de kracht die dan uitgaat van het Woord en het sacrament in al degenen die van Boven geboren zijn, en deze aansluiting hebben. Ontzaggelijk verheven is de plaats van ons, dienaren des Woords, die altijd in en bij het Heiligdom mogen verkeeren, en het geklank des Woords het eerst vernemen. En dit is de overwinning die de wereld overwint, nl. onze overtuiging. Dan schijnen we als lichten, niet slechts in onze kerkjes maar in de wereld.

Ik resumeer :

De U. M. is de levenseenheid van den mensch met God, welke in een wonderlijken weg door Christus wordt tot stand gebracht.

Het beginsel van deze Unio ligt reeds voor de schepping in den eeuwigen Vrederaad, waar de Zoon zich stelt als de Borg voor den mensch, naar de gedachte der Schrift in Ps. 40 : „Zie Ik kom, in de rol des Boeks is van mij geschreven. Ik heb lust, o mijn God, om uw Welbehagen te doen, en uwe Wet is in het midden mijns ingewands".

Deze Borgstelling is de Unio mystica verborgen achter de *Schepping* zonder welke verborgenheid God de wereld zou hebben verbonden aan een te brooze schakel : Adam.

Schijnbaar is er slechts een zedelijke eenheid (unio moralis) [1]) tusschen den Schepper en het schepsel, dat verplicht is te gehoorzamen aan Zijn Wil.

De mensch verbreekt door zijn zonde van zijne zijde de Unio, maakt zichzelf los van God, maakt de schepping los van God en maakt de wereld los van zichzelf. Dit beteekent de ontbinding d. i. de dood.

Achter dit *verderf* ligt óók een mysterie : de leugen in Satan belichaamd.

Nu treedt de Borg te voorschijn in Christus de Handhaver Gods, de Koning der Waarheid.

Hij volvoert het besluit om een Unio tusschen God en Zijn

---

1) Dit woord wordt gebruikt bij gebrek aan beter.

schepsel tot stand te brengen, die van veel hooger orde en onverbrekelijk zal zijn. Hij brengt aan het licht de eeuwige liefde Gods, die het werk Zijner handen niet laat varen.

Hij gaat daartoe aan, van Zijne zijde, de Unio met het in den dood verloren menschengeslacht door Zelf mensch te worden.

In Zijn persoon ligt nu de Unio tusschen Godheid en menschheid in de verbinding van Zijn goddelijke en menschelijke natuur, onvermengd en ongescheiden, ongedeeld en onveranderd.

Hij maakt nu het menschelijk geslacht, dat één in den bloede met Hem is, ook ééns-Geestes met Zich, nadat Hij verzoening heeft aangebracht en de macht der zonde gebroken.

Deze Unio ligt afgebeeld in vier gelijkenissen, die het werk van Christus in vierderlei opklimmende betrekking van Unio te aanschouwen geven: 1o. de gelijkenis van den goeden Herder ,die geheel vrijwillig zijn leven geeft, verantwoordelijk, borgtochtelijk. 2o. de gelijkenis van dan Wijnstok en de ranken, waaruit zeer vele doode ranken uitvallen. 3o. het beeld van Hoofd — lichaam en leden. 4o. het beeld van het Huwelijk, ziende op Christus, den Man, de gemeente de Vrouw.

Dat vernieuwde menschelijk geslacht, en ieder mensch daarin, staat nu in onverbrekelijke Unio met Christus naar Zijn menschelijke natuur.

Maar waar de menschelijke natuur van Christus onvermengd en ongescheiden, ongedeeld en onveranderd in Unio personalis staat met zijn goddelijke natuur daar staat dat vernieuwde menschelijk geslacht, en ieder mensch daarin, het Lichaam van Christus en de leden, in Hem, het Hoofd, eveneens in Unio met zijn goddelijke natuur.

Hieruit vloeit voort, dat God de H. Geest, door Hem, het Hoofd, de Gemeente, Zijn lichaam, de vernieuwde menschheid,, vervullen kan.

Deze Unio met de goddelijke natuur van Christus is tegelijk

een Unio van de gemeente met het Drieëenig goddelijk Wezen, voorzoover Christus met Wien zij één zijn in den bloede en naar den Geest, als de 2de Persoon in de goddelijke Drieeenheid één in Wezen is met den Vader en den H. Geest.

Deze Unio mystica kan genoemd worden een Unio *spiritalis.*

Zij heeft niets gemeen met een Unio substantialis, van welke alleen maar gesproken kan worden met betrekking tot de Wezenseenheid der 3 Personen Zelf.

Maar zij is ver verheven boven de Unio moralis, die Adam aan God verbond bij de schepping.

Deze Unio spiritualis brengt ook een hoogere eenheid mee voor de leden van het vernieuwde menschelijk geslacht onderling, nl. de gemeenschap der heiligen, een hoogere eenheid dan de Unio carnalis (de eenheid des vleesches en des bloeds) krachtens schepping.

Reeds in de nog onvolmaakte bedeeling hier op aarde in de strijdende kerk, is deze Unio mystica een persoonlijke verbintenis tusschen de leden des lichaams en het Hoofd des lichaams, Christus, die als de Verheerlijkte Mensch in den hemel leeft.

Deze Unio mystica wordt door den H. Geest tot openbaring gebracht in het nieuwe leven van het vernieuwde schepsel, de leden der gemeente, en dit leven wordt in hen gevoed en gesterkt door middel van het Woord en de sacramenten.

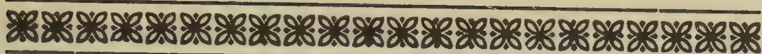
In den wandel dezer kinderen Gods komt de Unio mystica tot openbaring in een leven van zelfverloochening en afsterving van de zonde.

De Unio mystica waarborgt ten slotte aan de gemeente en al hare leden de hoogst mogelijke zaligheid en heerlijkheid.

Dit zal straks uitkomen, wanneer Christus de Bruidegom zijn Kerk, zijne Bruid, als zijn uitverkorene, als Vrouw tot Zich zal hebben genomen, en zij van hare zijde de groote Liefde van haar God en Zaligmaker op volmaakte wijze zal beantwoorden.

Dan is de Raad Gods vervuld, de mensch, de vernieuwde

menschheid onder het Hoofd Christus, is de schakel tusschen den Schepper en heel zijn Schepping, die in onvergankelijkheid en onverderfelijkheid aan God verbonden zal zijn, waar satan en de leugen is gelogenstraft, en voor eeuwig onmogelijk gemaakt ; dan zijn de nieuwe hemelen en de nieuwe aarde geschapen, een volmaakte Unio, alleen tot roem en eere van het eeuwig Mysterie, de eenheid in Wezen van Vader, Zoon en H. Geest.

HET TUCHTRECHT DER MEERDERE VERGADERINGEN

verdedigd tegen de bezwaren van Dr van Es
in de Leeuwarder Kerkbode

door

Ds JOH. JANSEN te Wierden.

III.

Enkele bijzondere tuchtgevallen.

Na deze „drie groote tuchtgevallen" wijst Dr van Es nog op enkele kleinere, om ook daardoor aan te toonen dat men in de eerste vijftig jaren na de reformatie aan de bevoegdheid der meerdere vergaderingen om de ouderlingen en diakenen af te zetten zelfs niet dacht, maar in geval een kerkeraad niet meer te handhaven was, liefst „den weg van accommodatie" insloeg en trachtte zulk een kerkeraad zelf tot terugtreden te nopen, om dan de gemeente zelf weer tot de verkiezing van een nieuwen kerkeraad te brengen, d. i. de zaak tot het inklevende, primordiale verkiezingsrecht der gemeente terug te leiden.

Als eerste voorbeeld wijst hij dan op dat van den *Goereeschen predikant Adrianus Romanus* en *zijn kerkeraad*. Van dezen Romanus melden de Acta Synodi verschillende bezwaren; voornamelijk dat hij een schandelijk en lasterlijk placcaat tegen „veele treffelicke leeraren en tot blame van de leere selve der Gereformeerde religie" had verspreid. Hij was dus blijkbaar van Remonstrantsche smetten niet vrij. Vandaar dat hij geciteerd werd op de Zuidhollandsche synode van Leiden, 1619, om „de acte van stilstand" te teekenen, wat hij ten huize van den praeses, Festus Hommius, dan ook gedaan heeft.

Deze Romanus nu was reeds door de Zuidhollandsche synode van Delft, 1618, „gedeporteert van synen kerckendienst" d. i. uit zijn ambt ontzet, „ende oock meteenen gesuspendeert (geschorst) van het avontmael des Heeren, totdat hy de kercke sal hebben gegeven genouchsame satisfactie".

En verder: „Aengaende den kerckenraet by Romanum te Goere vercoren (Romanus had den Gereformeerden kerkeraad blijkbaar eigenmachtig op zij gezet en een nieuwen in zijn geest in diens plaats gesteld) verstaet de synodus, dat deselve sal affleggen soodanige qualiteyt, ende dat den ouden kerckenraet weder sal comen tot hare voorige bedyeninge" [1]).

Uit deze tuchtoefening èn over Romanus zelf èn over zijn kerkeraad, dien hij had aangesteld, trekt Dr van Es nu de volgende conclusie:

„Men voelt het verschil. De predikant Romanus wordt „gedeporteert van synen kerckendienst" d.w.z. afgezet en „gesuspendeert van het avontmael des Heeren". Ook over den kerkenraad neemt de synode een besluit, maar dat is, dat deze zelf zal terugtreden, „deselve sal affleggen soodanige qualiteyt, ende dat den ouden kerckenraet weder sal komen tot hare voorige bedyeninge" [2]).

Bij deze voorafgaande opmerking en bij deze conclusie maak ik de volgende aanteekeningen.

De eerste is, dat wij hier *niet* met een geval van *accommodatie* (inschikkelijkheid), maar van *decisie* (beslissing) te doen hebben. Dr van Es houdt deze twee manieren van synodale handeling hier niet goed uit elkander. 't Is volkomen waar, dat de vroegere synoden vaak poogden de twistende partijen tot verzoening te brengen zonder uit te spreken wie gelijk had. Voetius acht dat ook volkomen geoorloofd. Hij schrijft er van: „In verschillende twisten, welke op een synode gebracht worden, handelen en concludeeren de synoden langs den weg van *accommodatie* en *pacificatie*, niet van

[1]) R. en v. V. Acta III, 311

[2]) L. K. 1929 no. 28.

decisie" [1]). Maar de synode van Delft volgde inzake Romanus en zijn kerkeraad niet den weg van accommodatie, maar van decisie, zooals uit de bewoordingen van haar besluit duidelijk blijkt.

De tweede is, dat Dr van Es zelf zonder eenige op- of aanmerking mededeelt, dat de synode van Delft Ds Romanus heeft *gedeporteerd* d. i. *afgezet* en *gesuspendeerd* d. i. *geschorst* van het Avondmaal. Hij keurt deze deportatie en suspensie van het Avondmaal stilzwijgend goed. Wij zijn hem daarvoor erkentelijk.

De derde is, dat de synode van Delft, 1618, het niet aan het primordiale verkiezingsrecht der gemeente te Goeree overliet, of zij den door Romanus aangestelden kerkeraad wilde handhaven of den ouden kerkeraad wilde herstellen, maar als synode *verstaet* — wat ook volgens Dr van Es beteekent : *besluit* [1]), „dat deselve sal affleggen soodanige qualiteyt, ende dat den ouden kerckenraet weder sal comen tot hare voorige bedyeninge" ; een besluit, dat de tuchtmacht der synode niet alleen veronderstelt, maar ook alleen te verklaren is uit het bewustzijn der synode, dat zij een zekere tuchtmacht over Ds Romanus en diens kerkeraad bezat.

De vierde is, dat de uitdrukking : de kerkeraad „sal affleggen soodanige qualiteyt" ongetwijfeld een zekere tuchtoefening bedoelt en zeker hierop neerkomt, dat hij krachtens besluit der synode als kerkeraad in zijn geheel moest aftreden, omdat hij als zoodanig onwettig was aangesteld.

Een tweede voorbeeld van accommodatie is dat in de *zaak-Coolhaes te Leiden*. Hierbij behoeven wij echter niet in den breede stil te staan. Het ging niet van de classis of synode, maar van een *aantal predikanten* en *ouderlingen* van de kerk en van de classe den Briel persoonlijk uit en droeg dus geen officieel, maar een officieus kerkrechtelijk karakter. Eigenlijk

---

[1]) Pol. Eccl. IV, 213.

[2]) L. K. 1929 no. 28 (slot van het artikel).

was het een verzoek aan de Staten van Holland, dat deze wilden bewerken, dat de betwiste ouderlingen en diakenen, (door den magistraat aangesteld) tijdelijk op non-activiteit gesteld en onder leiding van een onpartijdigen dienaar uit een andere kerk „by meeste stemmen aller manspersonen, litmaten der kercken, een nyeuwe ouderlinckschap ende diaconie vercoren" zou worden. Deze nieuwe kerkeraad zou dan, met consent van den magistraat, van andere kerken tijdelijk twee of meer vreedzame predikanten leenen of bij provisie (voorloopig) beroepen en zoolang dienen, totdat de twist te Leiden beslecht zou zijn [1]).

Na mededeeling van dit „advertissement ende ootmoedige bede" merkt Dr van Es op : „Men ziet het, men wilde ook hier de kwestie wie ouderlingen en diakenen te Leiden zouden zijn, tot de gemeente zelf zien terug geleid, die niet behoorde gedwongen te zijn zich te „onderwerpen, aen die dienaren, ouderlingen ende diaconen, daer sy geen hert ofte affectie toe en dragen".

Deze opmerking van Dr van Es doet echter tot de zaak niets toe of af. Vooreerst beweert niemand onzer, dat in zulk een geval van boven af aan de gemeente een kerkeraad moet opgelegd of opgedrongen worden. Dit had de magistraat van Leiden juist gedaan tegen de kerkenordening en tegen den wil der gemeente in. 't Was daarom goed gezien van deze predikanten enz. een poging aan te wenden, om de gemeente zelf een kerkeraad te laten kiezen. Voorts is het niet de vraag, hoe die *nieuwe* kerkeraad *er moest komen,* maar hoe met den-wederrechtelijk-door-den-magistraat-aangestelden kerkeraad moest gehandeld worden ; de vraag n.l. of de synode, in geval alle andere pogingen om het geschil op te lossen mislukten, ten slotte de bevoegdheid had zulk een kerkeraad af te zetten. En op die vraag antwoord ik : ja, want alle voorafgaande pogingen van accommodatie en pacificatie doen de tuchtmacht der synoden niet te niet.

---

[1]) R. en v. V. Acta enz. II, 187—188 en L. K. 1929 no. 29.

Een derde geschil, waarop Dr van Es zich beroept was dat inzake den *kerkeraad te Haarlem* in 1618. Ook hier houdt Dr van Es „de weg van accommodatie en van decisie" niet goed uit elkander. Uit de door hem zelf medegedeelde feiten blijkt reeds duidelijk, dat de synode van Enkhuizen, 9 Oct. vv. 1618, eerst een poging aanwendde om bij wijze van *accommodatie* partijen te verzoenen, maar toen dit mislukte een *decisie* d. i. besluit nam nl. om den nieuwen kerkeraad te ontslaan en een anderen in zijn plaats te doen verkiezen.

De zaak aldaar was deze. Twee predikanten, Geysteranus en Junius, hadden bij hun komst te Haarlem beloofd de oude Kerkenordening, door de nationale synoden opgesteld, te volgen. Tegen hun belofte in en zelfs „buyten advys van haren kerckenraet, tegen de borst van de gemeente, sonder kennisse van haer classis... ja tegen expres advys van alle de classen van Noorthollant" in, hadden zij echter de kerkenordening, die de Staten van Holland in 1591 hadden laten opstellen, ingevoerd. Daardoor was „vele onrusts ende onlusts ontstaen". Temeer omdat „buyten de gewoonlycke wettelycke ordre om den ouden kerckenraet ontslagen ende de nieuwe ingestelt" was. Beide partijen stonden scherp tegenover elkander. Ds Souterius met den ouden kerkeraad en „het meeste deel der litmaten" aan de eene ; de predikanten Geysteranus, Junius en Spranckhuysen met den nieuwen kerkeraad en een klein deel der gemeente aan de andere zijde. Zoo hoog liep de twist en zoo heftig was de gemeente in beroering, dat Ds Souterius (en zijn partij) de zaak op de Synode van Enkhuizen, 1618, bracht en „versocht ontslagynge van de drye predicanten Geysteranus, Junius en Spranckhuysen ende instellynge van andere in de plaetse van deselve beneffens Souterium mitsgaders degradatie van de nieuwe kerckenraedt als onwettelyck ingecomen ende herstellynge van alles op den ouden voet".

Nadat de synode zeven dagen met het hooren van partijen en het onderzoek bezig was geweest en haar gebleken was, „dat alle de ingebrachte beschuldyngen wedersyts teenemael

buyten de leere gaen", beproefde zij eerst bij wijze van *accommodatie* (inschikkelijkheid), partijen tot elkander te brengen. Spoedig bleek echter, dat daarvan niets kon komen. De oude kerkeraad, die de meerderheid der gemeente achter zich had, wilde de predikanten Junius en Spranckhuysen met den nieuwen kerkeraad niet tolereeren. Toen de synode dan ook zag, dat er van accommodatie niets komen kon, ging zij den weg van *decisie* op d. w. z. toen heeft zij een *beslissing* genomen in deze zaak.

Deze *decisie* of „vuytspraeck", zooals er letterlijk staat, komt dan wat de predikanten betreft hierop neer, dat de synode, oordeelende, dat „de rust ende vrede door den wech der accommodatie... niet en is te treffen geweest, uitspreekt, dat tot dienste van de voorsch. kercke... de beide predikanten Junius en Spranckhuysen, na voorgaende versoenynge met de kercke *zullen werden verplaetst*, mits conditie, dat zij zich „stil en gerust" hielden en met „behoorlyck tractement" verzorgd werden, totdat zij „elders zouden mogen beroepen worden", temeer waar niet was gebleken, dat zij in de leer dwaalden ; en inzake de beide andere predikanten, dat Geysteranus na „behoorlicke schultbekennynge aen de gemeente" naast Souterius predikant te Haarlem kon blijven.

En inzake den kerkeraad luidt de *decisie* aldus : „Ende gemerckt in de kercke van Haerlem onder anderen geen cleyne zwaricheyt ontstaen is door het invoeren van den nieuwen kerckenraet ende diaconen, ende oock geen ruste noch stichtynge in dezelve kercke te verhopen is, solanghe deselve blyven, *so heeft het synodus meteenen goetgevonden,* dat door het beleyt van eenige, vuyt dese vergaderynge daertoe te deputeren, den ouden kerckenraet ende diaconen voor haren getrouwen dienst zullen bedanckt ende de nieuwe ontslagen werden, ende voorts dat vuyt het gansche corpus van de ghemeente andere ouderlyngen ende diaconen na de discretie van dieghene, die daervan het beleyt zullen hebben, zullen worden vercoren ende ingestelt" [1]).

---

[1]) R. en v. V. Acta enz. II, 12—13.

Nadat deze „sententie" aan partijen voorgelezen en door beide, ook door Junius en Spranckhuyzen aanvaard was, besloot de synode „nopende de verder directie van hetgene te Haerlem zal te doen staen" d. i. inzake de *uitvoering* van haar besluiten in de kerk van Haarlem : „is de deductie vant formulier der scultbekennynge, aldaer van den predickstoel af te lesen, gestellt in de discretie van de gedeputeerde, die oock met Souterio ende Geysterano neffens eenige bygevoechde vuyt den classe zullen handelen int stellen van den kerckenraet, blyvende soo nae by den ouden voet als doenlijk".

Dr van Es merkt nu aangaande dit tuchtgeval op : „Ook hier dus weer hetzelfde als in het „advertissement" bij het Leidsche geschil : een teruggaan tot oplossing der kwestie op het primordiale verkiezingsrecht der gemeente. De Synode zette niet af en ontsloeg ook zelve niet, en legde de gemeente van Haarlem ook haar wil niet met dwang op, maar sprak alleen uit, wat zij oordeelde en wees een commissie aan, opdat dan deze 't *door haar beleid* daartoe in de gemeente zou brengen. Maar de zaak van de ouderlingen en diakenen werd overigens weer geheel als een interne zaak behandeld. De oude kerkeraad zou op wat hoffelijker wijze door „bedanken", de nieuwe door ontslag tot heengaan worden genoopt, en dan zou op de beste wijze „blyvende echter soo naby de oude voet als doenlyck", andere ouderlingen en diakenen worden verkozen" [2]).

Dr van Es houde mij ten goede, dat ik hier weer enkele aanteekeningen maak.

1. Dat wij hier, volgens de qualificatie der synode zelf, niet meer met een accommodatie, maar met een synodale „vuytspraeck", d. i. een *decisie* te doen hebben, inhoudende, dat de oude kerkeraad zou bedankt en de nieuwe zou ontslagen worden en door de gemeente andere ouderlingen en diakenen zouden verkozen worden.

---

[1]) R. en v. V., Acta enz. II, blz. 5—15. [2]) L. K. 1929 no. 30.

2. Dat de synode de uitvoering van haar besluit niet krachtens „het primordiale verkiezingsrecht" aan de gemeente zelf, zelfs niet aan de classis overliet, maar een deputatie uit haar eigen midden afvaardigde naar Haarlem om door haar „beleyt" de rust in de gemeente te herstellen.

3. Dat krachtens opdracht der synode door het beleid der deputatie de oude kerkeraad, die wettig was, alleen zou *bedankt* worden, wat niet 't zelfde is als afzetten, maar de nieuwe zou *ontslagen* d. i. afgezet worden. Als Dr van Es nu zegt : „De synode zette niet af en ontsloeg ook zelve niet" dan is dat met het besluit in lijnrechten strijd. De synode *ontsloeg* wel n.l. door haar deputatie.

4. Dat krachtens het besluit der synode „na de discretie van dieghenen die daervan het beleyt zullen hebben", d. i. naar het oordeel van genoemde deputatie of van anderen, die bij deze verkiezing de leiding zouden hebben, „vuyt het gansche corpus" (niet uit één partij, met voorbijgaan der andere) „andere ouderlyngen ende diaconen zullen worden vercoren en ingestelt", zeker *door* de stemgerechtigde leden der gemeente verkozen en daarna „ingestelt" of bevestigd.

En ten vierde wijst Dr van Es nog op een meer algemeen besluit nl. van de Zuidhollandsche synode te Dordrecht, 1608, dat handelt over de *„Afstellinge des partydigen kerckenraets"*.

De vraag was deze: „Wanneert geschiet, dat een predicant met menichvuldige schandelyke dingen alomme openbaerlyck beruchticht is ende dat synen kerckenraet niet alleenlyck weigert den classi de hand te bieden om sulx te ondersoeken maer haer oock daarinne verhindert, soveel haer mogelyck is ende tegens de handelinge des classis protesteert, jae dan oock wanneer de persoon al overwonnen is, wort de synodus gevraecht, of niet sodanigen kerckenraet behoort neffens den predicant afgestelt ende met den nieuwen predicant oock een nieuwen kerckenraet met advys der naestgesetene predicanten vercoren te werden".

Het besluit is dan : „Daerop is geresolveert, dat wanneer

al d' omstandicheden, in de vrage verhaelt, tsamenkomen, dat alsdan de partydige kerckenraet ten overstaen van de gedeputeerden des synodi door de naestgesetene kerckendinaren sal mogen van synen dienst gedeporteert worden" [1]).

Als Dr van Es hierbij wederom opmerkt, dat die „afstelling" niet door een synode of classis, maar in tegenwoordigheid van „gedeputeerden des synodi" door advies van de „naestgesetene kerckendienaren" plaats had ; en dat zulk een „deportage" ook hier weer als een interne aangelegenheid der gemeente behandeld werd [2]), dan is dat weer met den tekst zelf in strijd.

Vooreerst toch merken wij op, dat deze vraag blijkbaar door een of andere classe aan de synode gedaan werd. Zeer terecht. Predikant en kerkeraad waren in staat van beschuldiging en dus partij. De classe werd in de behandeling door den kerkeraad bemoeilijkt, en kon het niet beëindigen. Het lag dus op den weg der synode hier te oordeelen en te besluiten.

Voorts, dat de vraag van deze classe tweevoudig, maar het antwoord der synode éénvoudig is. De vraag gaat 1. over de afstelling van den weerbarstigen kerkeraad ; en 2. over de verkiezing van een nieuwen kerkeraad. Het antwoord der synode slaat alleen op de eerste vraag : „dat alsdan de partijdige kerckenraet ten overstane van de gedeputeerden des synodi *door* (er staat niet : met *advies van,* maar *door)* de naestgesetene kerckendinaren sal mogen van synen dienst gedeporteert werden".

Ten derde spreekt de synode van *„deporteeren"* d. i. afzetten van den *kerkeraad,* en geeft last aan de naestgesetene kerckendienaren dit te doen. Nu is het toch al te dwaas te beweren, dat een classe of synode zelf niet bevoegd zou zijn tot deze afzetting, maar deze wel aan een paar naburige predikanten zou mogen opdragen en dat die er dan wel de bevoegdheid toe zouden hebben.

---

1) R. en v. V. Acta enz. III, 285.
2) L. K. 1929 no. 31.

De Na-Dordsche afzettingen van Kerkeraden.

Eindelijk beroept Dr van Es zich in een drietal artikelen [1]) op de afzettingen der Remonstrantsche kerkeraden na de synode van Dordrecht 1618—'19. Wij hebben hier te doen met historische voorbeelden, die toonen, dat de particuliere synoden zich goed bewust waren de tuchtmacht over de Remonstrantsche kerkeraden te bezitten.

Dr van Es maakt hier in hoofdzaak twee opmerkingen.

De eerste is, dat het (in formeelen zin) eigenlijk niet de synodes *zelf* zijn, die deze kerkeraden hebben afgezet. De „afstelling" werd ook hier als een geheel *interne* zaak der plaatselijke kerken beschouwd. De meerdere vergaderingen dienden alleen van „advies" en gaven „leiding". De afzettingen hadden niet op de synodes zelf plaats, zelfs niet door haar deputaten, maar ter plaatse en in de kerken, waar ze noodig waren [2]).

De officieele besluiten inzake deze afzettingen leeren echter het tegendeel. Lees bijv. de Acta van de particuliere synode van Leiden, 23 Juli—17 Aug. 1619, dezelfde die 75 Remonstrantsche predikanten afzette, over de afzetting van de Remonstrantsche kerkeraden te *Rotterdam* en te *Gouda*.

Inzake *Rotterdam* besluit zij twee dingen : (1e) „Is mede beslooten, dat de kerckenraet der Remonstranten binnen Rotterdam affgeset sal worden ; ende (2e) dat hetselvige mede aldaer in de kercke zal affgelesen worden" [3]). De synode *adviseert* hier niet, zij *besluit ;* en wel tweeërlei : 1e tot afzetting en 2e tot aflezing van die afzetting in de kerk te Rotterdam. Nu is volkomen waar, dat door de aflezing de afzetting daadwerkelijk intrad. Maar het is onjuist te beweren, dat de aflezing, en niet het besluit zelf, de afzetting bewerkte. Een vonnis van een rechterlijk college wordt niet eerst door de bekendmaking of afkondiging van kracht, want de auctoritas judicandi zit niet in de afkondiging, maar in het rechterlijk

---

1) L. K. 1929 nos. 32—34. 2) L. K. 1929 nos. 32, 35.
3) R. en v. V. Acta enz. III, 334.

college, dat het vonnis velt. De afkondiging betreft alleen de uitvoering en toepassing van het gestreken vonnis.

Niet minder duidelijk is het voorbeeld van *Gouda*. Daar waren twee kerkeraden, een Gereformeerde en een Remonstrantsche, onder leiding van Theodorus Herberts, zoon van Herman Herberts, die zijn vader als predikant aldaar was opgevolgd en ook de Remonstrantsche gevoelens was toegedaan. Toen hij weigerde zich aan de leerbeslissing van Dordrecht te onderwerpen, werd *hij met zijn kerkeraad* afgezet door de synode van Leiden. Dit voorbeeld is daarom van zooveel belang, omdat er uit blijkt, dat de afzetting van den Remonstrantschen kerkeraad, *niet aan den Gereformeerden kerkeraad* ter plaatse werd overgelaten, zelfs niet eens werd opgedragen. De synode droeg de uitvoering van deze afzetting in de kerk van Leiden op aan twee predikanten en wel aan *Swalmius* en den toen 30-jarigen *Voetius*. In opdracht der synode reisden zij 's Zaterdags naar Gouda en hadden bij aankomst daar aanstonds een samenspreking met den Magistraat, die de zaak blijkbaar nog trachtte te redden en voorsloeg, dat in beide kerken (de Remonstrantsche en de Gereformeerde) gepreekt zou worden. De Gedeputeerden der synode echter, „merckende waertoe het streckte, hebben (dit voorstel van den Magistraat) affgeslagen en den H (Magistraat) aengedient, dat bij de ordre deses sijnodi de tegenwoordighe kerckenraet van de Gasthuyskercke wijert gheathoriseert in de dienst, ende de andere gedeporteert, gelyck oock van de predickstoel soude moeten affgelesen worden dit deportement van Theodoro Herberdts ende sijns kerckenraet, ghelijck dat in verscheijdene ander kercken geschiet was". Alleen stonden zij toe, op aandrang van den Magistraat, „om alles tumult te vermijden", dat de aflezing van het deportement (afzetting) van Ds Herberts en den Remonstrantschen kerkeraad „voor dien Sondach op te schorten" [1]). Dit is toch wel iets meer dan van advies dienen

[1]) R. en v. V. Acta enz. III, 363—365.

en leiding geven. Dit is afzetting van een Remonstrantschen kerkeraad door de synode zelf, al werd de aflezing van den predikstoel, om tumult te vermijden voor dien Zondag nog uitgesteld.

Voorts besloot dezelfde synode van Leiden, 1619, dat „nu nae het gestreecken oordeel over de vyff artijckelen door den synodum nationalem" al de Remonstrantsche kerkeraden in haar ressort afgezet behoorden te worden en stelde zelfs ten gerieve der classen een formulier op, om bij eventueele afzettingen „in de kercke, daer soodanige sijn aff te leesen".

Uit deze resoluties der synode meent Dr van Es te kunnen bewijzen, dat de synode zelf niet afzette, maar alleen van „advies" diende. „Dit formulier" zoo schrijft hij, zou dan „in de kercke daer soodanige sijn affgelesen" worden, en daarin wordt dan gezegd „ghelijckxe oock van deselve verlaten ende ontslagen worden *midtsdesen*", dus niet door eenig synodaal besluit, maar door aflezing van het formulier, welke in de kerken zelf geschieden moest [1]).

Tot recht verstand van dit Formulier moeten twee gevallen wel onderscheiden worden nl. plaatsen waar twee kerkeraden waren, nl. een Remonstrantsche en een Gereformeerde ; en plaatsen, waar alleen een Remonstrantsche kerkeraad was. Nu is het niet recht duidelijk of het in appendice (aanhangsel) opgenomen formulier ook voor het eerste geval gold. Maar uit het geval-Gouda, blijkt wel, dat ook in dit geval de afzetting van den Remonstrantschen kerkeraad niet overal aan den Gereformeerden kerkeraad schijnt opgedragen te zijn. Voor het tweede geval, waar er alleen een Remonstrantsche kerkeraad was, werd in elk geval het formulier in appendice (aanhangsel) opgenomen, gebruikt. Daar kon de afzetting van den Remonsrantshen kerkeraad niet aan den Gereformeerden kerkeraad, die er niet was, worden overgelaten. Uit dit Formulier blijkt, dat zij in opdracht der synode door de classen

---

[1]) L. K. 1929, nos. 33, 35.

moest geschieden. Het is door het voorlezen van dit synodaal besluit: „dat de ouderlingen ende diaconen... mede van hare tegenwoordige diensten sullen worden verlaten, gelijckxe oock van deselve verlaten ende ontslaghen worden midtsdesen", dat deze afzetting op *last der synode door de classen* geschiedde. Dit blijkt uit wat in de overweging van het Formulier voorafgaat: „is goetgevonden, dat de classen metten aldereersten deselve casseren (d. i. uit het ambt ontzetten) sullen". En voorts hadden de classen in last niet alleen de Remonstrantsche kerkeraden op die plaatsen af te zetten, maar ook Gereformeerde kerkeraden te laten verkiezen [1]).

De tweede opmerking van Dr van Es is, dat ook „materieel" deze afzettingen geen eigenlijke afzettingen zijn, maar een soort „massa-tuchtoefeningen", een tuchtoefening „bij de roest", omdat geen ouderlingen en diakenen, maar geheele *kerkeraden* werden afgezet. Nu de Remonstrantsche dwalingen veroordeeld waren, moesten ook de Remonstrantsche kerkeraden verdwijnen. En hij verklaart het dan als een vrucht van het samengaan van kerk en politiek, zooals de afzetting van den kerkeraad der St. Jacobskerk in den Haag, 1 Dec. 1618, door de Staten van Hollandt en West-Vriesland en de gedeputeerden des Zuyt-Hollandsche synodi. Het waren geen afzettingen in eigenlijken zin, maar een „ter zijde" of „op zij zetten", in den zin, waarin men op politiek gebied „de wet verzette" [2]). Daarop antwoord ik drieërlei:

Vooreerst, het afzetten van *geheele* kerkeraden is hieruit te verklaren, dat „nu nae het gestreecken oordeel over de vijff artyckelen door den synodum nationalem" de Remonstrantsche kerkeraden *als zoodanig* geen recht van bestaan meer hadden en moesten worden afgezet. Dr van Es wijst daarop zelf. Nu de dwalingen veroordeeld waren, moesten met de predikanten ook de kerkeraden worden afgezet, omdat zij zich niet aan de leerbeslissing wilden onderwerpen.

---

[1]) R. en v. V. Acta enz. III, 403, 406.
[2]) L. K. 1929, no. 33, 34.

Voorts, dat als vrucht van het samengaan van kerk en politiek de tuchtoefening niet meer zuiver kerkelijk, maar een gemengd-kerkelijk-burgerlijk karakter zou verkregen hebben, dus geen „afzetting", maar „terzijde, op zij zetten" zou geweest zijn, mag in een enkel geval waar zijn, maar geldt van deze afzettingen niet. De zaak is deze. In de vóór-Dordsche periode werkte de overheid op de meeste plaatsen den kerkeraad vooral in de tuchtoefening tegen. Als bijv. te Gouda en te Leiden geen tuchtoefening over de kerkeraden plaats had, is dat alleen daaraan te wijten, dat de Overheid dit belette. Juist Prof. Rutgers zegt dat duidelijk: „In Leiden had de Classe en Synode niets te zeggen... Tegenwoordig zal dit geval zich niet voordoen. Nu zou een kerkeraad, die niet meewerkte, zelf in staat van beschuldiging komen... Gaf hij niet toe, dan zou dit leiden tot conflict, tot zijn afzetting en tot aanstelling van een nieuwen kerkeraad. En nu is er geen Overheid, die er zich tegen verzetten zou" [1]). Het karakter van de kerk als publieke kerk bracht hier de moeilijkheid mede, wanneer de plaatselijke overheid den predikant of kerkeraad de hand boven het hoofd hield. Een afzetting zou in zulke gevallen geen effect gesorteerd hebben. Maar toen na de Dordsche synode de overheid de Remonstranten mede veroordeelde, kregen de kerken de handen weer vrij en konden zij ook de tucht over de kerkeraden uitoefenen.

En eindelijk, dat deze afzettingen geen eigenlijke tuchtoefeningen zouden zijn, is dan ook met de stukken in lijnrechten strijd. *Niet de magistraat*, maar *de particuliere synode* besloot tot deze afzettingen. *Niet de magistraat*, maar *de synode* stelde er een *formulier* voor op. *Niet de magistraat*, maar de *synode* droeg aan de classen op deze afzettingen uit te voeren. *Niet de magistraat*, maar *de synode* bepaalde, dat de aflezing van het formulier in de kerken moest plaats hebben.

En dat dit niet alleen toen, maar ook later geschiedde,

[1]) Dictaat, uitgave Dr. de Jong blz. 84—85.

blijkt duidelijk uit de geschiedenis van *de Labadie.* Dr van Es had beweerd, dat er na de Dordsche synode, in de 16e en 17e eeuw geen enkel voorbeeld van afzetting van kerkeraden heeft plaats gehad. Om dit zijn stout beweren te logenstraffen wees ik hem op de afzetting van de Labadie en zijn kerkeraad in 1669 door de Waalsche synode van Dordrecht, te vinden bij Ypey en Dermout, Gesch. der Vad. kerk III, blz. 89. In plaats nu van dit ridderlijk te erkennen merkt hij tweeërlei op om aan de klem te ontkomen: 1e dat wij bij Ypey enz. niet lezen „op welke wijze" deze afzetting geschiedde; en 2e dat dit vonnis „door velen, die anders geen vrienden van de Labadie waren, voor zeer wederrechtelijk gehouden werd".

Laat ik, om Dr van Es van ongelijk te overtuigen hierop tweeërlei mogen antwoorden: 1e Dat hij van de wijze der afzetting van de Labadie en zijn kerkeraad, behalve in Ypey enz. ook in Livre Synodal I blz. 685 het volgende kan lezen: De Waalsche synode van Naarden gelastte de classis Middelburg *om den kerkeraad* van Middelburg, in geval hij volhardde in zijn wederspannigheid en voortging de Labadie, die was afgezet, in zijn ongeregeldheid te handhaven, *af te zetten;* en op de synode van Dordrecht 1669 werd dienaangaande meegedeeld, en door de synode goedgekeurd, dat de classis *tot de afzetting* van den kerkeraad was overgegaan en een nieuwen kerkeraad had doen verkiezen en was bevestigd. Dr van Es kan hieruit zien, dat de afzetting van den kerkeraad *op last van de synode door de classis* is geschied. En 2e dat de *reden,* waarom velen toen deze afzetting van de Labadie en zijn kerkeraad voor „zeer wederrechtelijk" hielden volgens de mededeeling van Ypey zelf in een noot (132) en volgens J. Koelman in zijn werk *Historisch Verhael, nopende der Labadisten Scheuringh* enz., waarnaar Ypey verwijst niet gelegen was in het *kerkrechtelijk* bezwaar, dat de synode tot die afzetting geen macht zou hebben, maar in de *materieele* gronden, waarop de afzetting gebaseerd was. Van eenig bezwaar, dat de synode tot de afzetting van den kerkeraad onbevoegd zou zijn, is er geen spoor.

Ten slotte. Als Dr van Es na al deze historische gegevens nog durft te verklaren : vóór de Dordsche synode is er over afzetting van kerkeraden nooit ook maar met een enkel woord gehandeld, dan antwoord ik met Prof. Rutgers, dat de Overheid dit toen verhinderde. Het karakter der kerk als publieke kerk maakte, dat de plaatselijke overheid de tuchtoefening der classen en synoden over een kerkeraad, zooals in het geval van Coolhaes te Leiden, eenvoudig belette [1]).

[1]) Zie Dictaat Dr. de Jong blz. 84.

KRONIEK.

Prof. Ridderbos' jubileum. — Naïeve briefjes. — De Calvinistenbond.

Op denzelfden avond, dat ik deze Kroniek schrijf, brengt De Standaard het bericht van het jubileum van prof. Dr. Ridderbos.

Het portret er bij!

Ik heb de gedachte, dat de inzender van het overigens zoo sympathieke levensoverzicht van den jubilaris de Standaard-lezers lichtelijk met dit portret in het ootje nemen wil.

Want men draagt geen uilen naar Athene.

Wie kent in ons vaderland prof. Ridderbos nog niet.

Er zijn koppen, die je wanneer je ze ééns gezien hebt, nooit meer vergeet. Waaraan het nu bij prof. Ridderbos ligt, of het zit in den schakschen oogopslag of in de trekking van de onderste lip, in ieder geval heeft de prof. in 't Hebreeuwsch een gezicht, dat je zonder de minste moeite terstond voor je kunt halen, wanneer je van hem leest of aan hem denkt.

Er is een spreekwoord dat zegt, dat geen koning groot is voor zijn kamerdienaar; en in de lijn van dit spreekwoord ligt dat slechts weinige professoren groot zijn voor hun studenten.

Nietwaar, de critische jaren!

We konden als a.s. theologen oneindig veel beter preeken dan de dominees. Diepte en stijl en „thema en verdeeling", was meestal niets. Je hadt zoowaar zelfs proffen — en we hoorden ze in Kampen ook preeken bij beurten — die kinderen met een waterhoofd of met horlevoeten op den kansel brachten. Die met een stalen gezicht zelfs hun heele derde punt weglieten, wanneer het tegen half acht ging. —

We zouden ook als „studs", in de gunstige opinie, die we in dien gulden tijd over onszelf en over enkele favorieten on-

ders ons hadden, veel beter college gegeven hebben, waren wij „profs" geweest.

Och in die jongelingsdagen waren we pas aan den eersten regel toe van het Schillersche *distichon :*

— *„In den Ocean schifft met tausend Masten der Jüngling" ;*

Later leer je beter de waarheid van den laatsten regel erkennen :

— *„Still, auf gerettetem Boot, treibt in den Hafen der Greis".*

Maar in dien kritischen studententijd waarin je je zelf beoordeelt naar wat je meent te kunnen, en je nog onnoozel genoeg bent om niet te weten, dat een ander je beoordeelt naar wat je doet, waren er toch ook reeds een paar menschen, zelfs onder de professoren waar je niet aan kwam, omdat je nog afgezien van de colleges, reeds intuïtief begreep dat je er in de verte niet aan toe kwam.

Toen *Seerp Anema* nog verzen maakte, heeft hij van den ouden *De Savornin Lohman* eens in een Duinsonnet gezegd :

„Der duinen heuv'lig volk is één van geest,
Maar niet gelijk bij 't sterk elkaar gelijken ;
De berg, wiens schoud'ren naar den hemel wijken,
Is steeds der broed'ren liefd' en trots geweest.
— — — — — — — — — — —
Zijn blij bezit is geen luidruchtig feest
Maar stille dank, omdat zijn blikken reiken,
Waar niemands oog de taal der kimmen leest,
— En wijl zijn kruin de stormen dwingt tot wijken...

Daar staan nog al vele dingen in, die op prof. R. van toepassing zijn.

Reeds toen we als studenten door die kruin in de dagen van Hebreeuwsche of exegetische tentamina op een heel andere manier tot wijken gedwongen werden — je stond dan soms ontstellend gauw, met troost van terugkeer, op de stoep — waren we, — wie werd zelfs bij zoo'n gelegenheid boos op prof. Ridderbos — blij met zijn bezit.

En ouder geworden, teniet gedaan hebbende de dwaze nei-

ging om vergrootglazen op je zelf te richten, met een meer nuchter vergelijkenden blik op zulke boven alles hooge broederen, ben je nog dankbaarder, dat ons zulken gegeven zijn. En bij dien dank paar je de bede, dat zij in een vruchtbaar leven voor de kerken nog tot in verre jaren ten zegen zijn. —

In het *Weekblad voor Christendom en Cultuur* trof mij deze week den zonder eenigen commentaar opgenomen brief van een catechisant aan zijn dominee.

De brief was niet sarcastisch bedoeld, veeleer vernam men den toon uit een zijn geestelijken verzorger toegenegen hart.

De catechisant geeft schriftelijk antwoord op de vraag van zijn dominee om tot de openbare belijdenis des geloofs te komen.

Ik wil er eenige zinnen uit citeeren :

> „De beide eerste vragen van de belijdenis durf ik dan ook van harte met ja beantwoorden ; waar ik moeite mee heb is de derde vraag.
>
> „Ik heb in die 2½ jaar dat ik bij C. thuis was heel wat gezien en gehoord van verschillende heeren kerkeraadsleden wat mij eerst verbaasde en langzamerhand een afkeer van de kerk in mij opwekte.
>
> Ook heb ik lang nagedacht over het verschrikkelijk groot aantal splitsingen die de menschen in de kerk hebben aangebracht en zelfs nog afdeelingen gaan maken in hun eigen kerk en elkaar gaan dwars zitten...
>
> Wat me in de geschiedenis van den Kamerling is opgevallen, is dat Filippus heelemaal niet over de kerk of de gemeente praat, maar alleen maar vraagt : Gelooft gij van ganscher harte......

Ik weet niet, waarover men zich meer verbazen moet : over de naïeviteit, die uit stijl en inhoud van dezen brief blijkt, of over het feit dat een voornaam weekblad zonder eenige opmerking zoo'n brief wereldkundig maakt.

Filippus spreekt tot den Kamerling niet van een kerk of van een gemeente : ergo......

Ja, wat is nu dit ergo ?

Waarschijnlijk dit, dat het jammer is, dat de Christenen de wijsheid van den briefschrijver niet gehad hebben in de eerste eeuwen van hun christelijke kerk.

Want dan had Paulus, die toen helaas ook niet over Filippus heeft gedacht, niet over de *scheuring* in de gemeente geklaagd in 1 Cor. 11 maar over het *bestaan* van de gemeente zelve !

Inderdaad, het radicaalste middel om een scheur in je jas te voorkomen, is nooit een jas aan te trekken !

En wat nu des briefschrijvers bittere ervaringen met zijn ouderlingen aangaat, ook dat is bekend. Getrouwe lezers van de N. R. C. wisten allang, dat zelfs sommige oudere briefschrijvers in hun ziel er van overtuigd zijn, dat de gemeente tot haar ouderlingen bij voorkeur menschen verkiest die tot de ziekelijkste, meest nurksche en onbetrouwbaarste typen behooren.

Stakkers in kennis van het menschelijk hart en rakkers in hun liefdelooze oordeelvaardigheid.

Het radicaalste middel om van dit uitstervend genus af te komen is naar 's briefschrijvers argumentum e silentio van Filippus te luisteren.

Ergeren doen we ons aan deze dingen niet meer ; we herinneren ons liever den raad van Tertullianus : „Veel dingen moet ge maar op spottende manier weerleggen, opdat ze door ernst niet te zwaar zouden gaan wegen : Congruit et veritate ridere." —

Het pleit voor en tegen den Bond van Gereformeerden (Calvinisten) houdt nog steeds aan.

De oorzaak ?

Zoo simpel als D. in Woord en Geest het motief er van aangeeft is het wel niet :

> De „eenvoudige menschen" zijn heusch niet zoo dom, dat ze niet begrijpen wat er geschiedt. De scheuring van 1926 wordt door honderden ook in de Gereformeerde ker-

ken betreurd. Reeds dadelijk na het Asser gebeuren zijn er pogingen aangewend om de breuk te localiseeren, zoo mogelijk te heelen. Als zoodanig zie ik ook de oprichting van den Calvinistenbond......

Al wil men voor het oog van de eenvoudige menschen het voorstellen alsof de kerken in zeker hersteld verband ver en ver afgeweken zijn, de ingewijden weten wel en vele leden in zeker oud verband zijn er van overtuigd, dat die voorstelling onjuist is. Die verlangen naar den dag van de vereeniging. Die zijn er niet bevreesd voor dat twee stroomingen in één bedding vereenigd worden."

Meent D. dit werkelijk ? Maar dan moet hij bij die onderteekenaars, die vooraan in het conflict hebben gestaan wel een radicalen omkeer onderstellen.

Verlangen naar de heeling doen er velen.

Ook ik, als die mededeeling misschien iemand interesseert.

Maar heeling is niet, dat we twee stroomingen in de ééne bedding vereenigen. Want dat is reeds vóór Assen gewaagd, en te Assen betoogd en door Assen verworpen.

En niemand gelooft, dat de pro-Assensche onderteekenaars van het Statuut van den Bond *mir nichts, dir nichts* voor het aangezicht van heel ons kerkelijk en niet kerkelijk Nederland hun eigen werk op die wijze zouden kunnen diskwalificeeren.

Dit is niet juist en niet eens te denken.

Maar wat dan ?

Prof. Lindeboom heeft in de *Wachter* terecht betoogd dat ge de kerk niet losmaken kunt van de Confessie, zonder beide buiten het leven te plaatsen.

Nu leert ons echter de geschiedenis van het Chr. Onderwijs, dat er wel een onderteekening van de drie formulieren mogelijk is bij hen, die in hun opvatting van de kerk nogal uiteen liggen. De samenwerking ging op zeer veel plaatsen goed. Men *vertrouwde* elkaars handteekening, omdat men wist, althans van elkaar geloofde, dat er geen materieel verschil was over de drie fundamenteele waarheden der belijde-

nis : De leer der Schrift, die der Verkiezing en die der sacramenten.

Maar thans staat de zaak heel anders ! In de door de Synode onderschreven brochure *Bezwaar en Antwoord* heeft prof. Ridderbos tot Ds. Brussaard gezegd : Wilt ge de kloof peilen die er tusschen dr. Geelkerken c.s. en de synode bestaat, dan hebt ge hier het punt waar ge moet gaan staan : Het wel of niet aanvaarden van de vier punten is een kwestie van Schriftgezag......

Wanneer ge dan in 1926 constateert : de menschen die eensgeestes zijn met Dr. Geelkerken, die deze vier punten niet aanvaardt, zijn aanranders van het Schriftgezag — dan kunt ge toch niet dankbaar en voldaan knikken wanneer zonder eenige verklaring van ongelijk diezelfde broeders in 1930 hun naam onder de Confessie schrijven.

Dat heeft met kerkelijkheid naar onze meening niets te maken...

Dat heeft ook met vertrouwen niets te maken.

Dat is een zaak die ook geheel onafhankelijk is van het doel dat deze vereeniging beoogt.

De onderteekening zelf is hier in 't spel.

De fout ligt in de aanbieding der drie formulieren aan die broeders ter teekening.

Hoe ge een bond — ik zeg niet eens van Calvinisten — maar zelfs van Gereformeerden kunt sluiten met menschen, waarvan ge plechtig verklaart, dat ze aanranders zijn van het Schriftgezag en voor wie we door provinciale commissies van advies gewaarschuwd zijn, dat is moeilijk in te zien.

Zelfs een breeder grondslag zou, wilt ge dan naam Calvinisten voor den Bond behouden, niet tot een oplossing brengen.

Het eenige is dat ge dit te wijde schip afbreekt, daar het binnen de sluizen van uw confessie onmogelijk te schutten valt.

Z. v. D.